

TERÖR HABERLERİ VE MEDYA

How the Media Presents the News of Terror and the Sample of BBC

Zakir AVŞAR *

Abstract

The findings of various surveys conducted have proved that it is the terror news, which is mostly watched and read about amongst a lot of other news through mass communication instruments. Undoubtedly, terrorist actions can, at the same time, be used for mass communication instruments as news on their own; the fact that terror news "are consumed" by people as news makes the mass communications instruments, each of which are commercial companies, highlight these pieces of news and this also makes them assign importance on terror news. It is this aspect of news that the terrorists primarily consider the "popularity" and "fame" of such news when they accomplish an activity. Therefore, the most important power that terrorism has been expecting support to achieve its goal is the mass communication instruments. At this point, there are a lot of views on what can constitute the news and what cannot, how prior the news are, henceforth whether there should be restrictions or not on such news when the public benefits and the public security require so, and what these restrictions should be like. So, the arguments have risen as to the media should present the restricted terror news which have been specified beforehand whether in accordance with a specific legal regulation or in accordance with a self-control system which requires that the media ought to control itself.

Briefly, the problem is focused on how the terrorist activities are broadcast rather than whether these are known by the public or whether these are made into news. Throughout this declaration the approaches to how terrorist activities are put into the news in general will be focused on; and the language and style in such news and broadcasting these terrorist actions in terms of security forces and media ethics will be discussed.

Key Words: Media, terrorism, news of terror

Özet

Yapılan çeşitli araştırmaların bulguları, kitle iletişim araçlarında birçok haber türü arasında en çok izlenen, okunan haberlerin terör haberleri olduğunu ortaya koymaktadır. Şüphesiz ki, terör olayları aynı zamanda kitle iletişim araçları için kullanılabilir birer haberdür, terör olaylarının haber olarak insanlar tarafından "tüketilir" olması, birer ticari işletme olan kitle iletişim araçlarının bu haberleri öne çıkarmasına, önemsemesine neden olmaktadır. Bu haber yönüdür ki, teröristler de bir eylemi gerçekleştirirken öncelikli olarak bunların "haber olma", "ses getirme" gibi değerlerini hesaplamaktadırlar. Dolayısıyla, terörizmin amacına ulaşmasında destek beklediği en büyük güç kitle iletişim araçları olmaktadır. Bu noktada, neyin haber olduğu, neyin olmadığı, haberin ne kadar öncelikli olduğu; keza kamu yararının, kamu güvenliğinin gerektirdiği hallerde bu tür haberlerin verilmesine kısıtlamalar getirilip, getirilemeyeceği, bu kısıtlamaların ne şekilde olması gerektiği konusunda bir çok görüş bulunmaktadır. Medyanın terör haberlerini sunumunun belirlenmiş sınırları haberlerin sunumunun belirli bir yasal düzenleme çerçevesinde mi yoksa basının kendi kendisini denetlemesine dayanan oto-kontrol sistemi çerçevesinde mi gerçekleşeceği tartışmalarını da getirmiştir.

Kısacası, sorun teröristlerce gerçekleştirilen olayların bilinip bilinmemesinde, haber yapılıp yapılmamasında değil, ne şekilde sunulacağına düğümlenmektedir. Bu makale çerçevesinde de, genel olarak medyada terör olaylarının haberleştirilmesine ilişkin yaklaşımlar üzerinde durularak; terör örgütleri, güvenlik güçleri ve medya etiği açısından terörist eylemlerin haberleştirilmesi ve bu haberlerde kullanılan dil ve üslup tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Medya, terör, terör haberleri

* Doç.Dr., Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanvekilidir.

Giriş

Türkiye'nin son 30 yılına adeta damgasını vuran terörist şiddetin bilançosu, bedeli en ağır şekilde ödenen bir deneyim kazanıldığını göstermektedir. 12 Eylül 1980'e gelinceye kadar ideolojik kutuplaşma etrafında gelişen ve binlerce insanın hayatını kaybettiği, yaralandığı ve milyonlarca insanın 'umutlarını' erittiği bir dönemi takiben, 1984 sonrasında hızını ve şiddetini sürekli artırarak büyük bir dehşet iklimi oluşturan bölücü terör dönemi başlamıştır. Bu terör döneminde meydana gelen olayların istatistiki dökümleri bile terörizmin basit ve yalın bir şiddet olmadığına en büyük delilleri olarak değerlendirilebilir. Bölücü PKK terör örgütünün 15-08-1984 baskınıyla birlikte 'varlığını' ve kanlı yüzünü ilan ettiği günden 2000 yılının başına kadar geçen süre içerisinde 21.866 kanlı terörist eylem gerçekleştirdiği bu eylemlerinde sivil ve güvenlik görevlisi toplam 11.387 vatandaşı katlettiği; bütün bu eylemlerin ekonomik faturasınının 100 milyar doları bulduğu artık kamuoyuna yansımış bilgilerdir.

Elbette ki, terörist saldırılara maruz kalan, yaralanan, hayatını kaybeden ve bir çok hayalleri artık sönmüş olan yüz binlerce insanın 'istatistiki' bir öge olmaktan öte anlamları bulunmaktadır. Bu da, yaşanılardan ve acı da olsa kazanılan deneyimden yola çıkarak, terörizm gerçeğini çok iyi anlamak, terörün ne amaçla olursa olsun bir araç veya yöntem olarak kullanımının önüne geçmektir. Hala evrensel kabul görmüş bir tanımı bulunmamasına ve birinin teröristinin diğeri tarafından haklı bulunacak argümanlarla donatılmasına rağmen bu yönde atılacak her adımın mutlak bir yarar üreteceği açıktır. 11 Eylül 2001 tarihi, terörizmin, sadece ekonomik açıdan güçsüz, çalkantılı milletleri ve devletleri hedef olarak seçmediği, dünyanın en güçlü, büyük ülkelerinde de varlık gösterebileceğini ortaya koyan bir milat olmuştur. Terörizm var olduğu sürece ve terörizmi meşru kılacak, 'terörizm' dışında bir nitelemeye ve 'haklılaştırmaya' götürecek her türlü girişimin sonuçta insanlığı tehdit ettiği, onu yapanlardan, yaptırnanlardan, kullananlardan ve destekleyenlerden de uzak olmadığı, olamayacağı ve bir şekilde dönüp arkasındaki güçler için de tehlike arz edebileceği artık iyice gün yüzüne çıkmıştır.

Bunun içindir ki, insanlığın çok ağır bedeller mukabili elde ettiği terörizm bilgi ve deneyimlerinin her açıdan analizi ve ortak bir mücadele ortamında değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu yazı çerçevesinde terörizm karşısında medyanın tutumunun sonuçları ve basın ve ifade özgürlüğü açısından terör haberlerinin medya tarafından sunumu tartışma konusu yapılmaktadır. Bu tartışmada, pek çok örnek olay üzerinden konuları somutlaştırarak anlatma yolu tercih edilmekle birlikte, ağırlıkla üç örnek olay üzerinde durulmaktadır. Bunlardan birincisi 'hedef gözetin' veya 'doğrudan teröre', bizdeki ifade tarzıyla 'suikasta' uğrayan Özdemir Sabancı örnek olaydır. İkincisi, Çeçenistan mücadelesinin Çeçenistan sınırları dışına taşındığı ve olayların çok uzağında masum insanların 'kurban' olarak seçildiği 'Avrasya Gemi-

si'nin kaçırılmasıdır. Üçüncüsü de, 11 Eylül 2001 günü terörizm tarihi açısından artık bir milat olarak kabul edilecek ABD'deki 'intihar eylemli' saldırılardır.

Şu ana kadar Türk medyasında en az tartışılan, hatta hiç denecek kadar az tartışılan bu konuları incelemek şüphesiz ki zordur. Ancak, yöntem olarak, yeryüzünde ve ülkemizde meydana gelen terör olaylarının ardından yapılan çeşitli değerlendirmeler, yine terör örgütlerinin izledikleri stratejiler, örgüt stratejistlerinin eylem belirlerken dikkat ettikleri kriterler arasında "medyatiklik" aramalarına, örgütün gerçekleştirdiği eylemin "ses verir" olmasına dikkat ettiklerini doğrular bazı "örnek olaylar" çalışmamıza ışık tutmaktadır.

Bu çalışmada medyada kurmaca şiddet sunumu üzerinde durulmamakla birlikte, bu demek değildir ki, medyada sunulan kurmaca şiddetin terörist şiddetle şu veya bu şekilde bir ilişkisi bulunmamaktadır. Bilineceği üzere, medyanın şiddet sunumu üzerine ortaya konulan görüşlerde, toleranslı yaklaşımlar, bu şekilde şiddetten arınma sağlanacağı, varolan şiddet eğilimlerini şiddet gösterisi ile boşaltarak (katarsis etkisi) fiili şiddete dönüşmesinin önüne geçeceğini yani, şiddet duygusunun bir nevi tatmin edildiğini ileri sürerler. Karşı yaklaşımlar ise, kurmaca şiddetin bir arınma değil, tersine şiddeti normalize etme, meşrulaştırma ve şiddet kullanımını haklılaştırma eğilimlerini artırdığını; insanların duyarlılıklarını öldürdüğünü ileri sürmektedirler. Bu şekilde, ölümler sıradanlaşmakta, her türlü şiddetin tepkisiz kalmasının kapısı aralanmaktadır. Hatta, öyle ki, her seferinde insanlara sunulan şiddetin dozunun artırılmasıyla birlikte ilgi yoğunluğunu tesis edilebilir hale gelmektedir. Medyanın şiddet sunumu ve estetize edilmiş şiddet, şiddetin aslında var olan vahşi ve kaba doğasını gözlerden uzak tutar. Kısacası şiddeti sıradanlaştırır, olağanlaştırırken, diğer yandan da her türlü sorun ve güçlüğü kaba güç kullanımı ile çözüleceğine, bireysel kahramanlıklar yoluyla halledileceğine ilişkin 'yanılsamalara' yol açar. Buradan hareketle, teröre karşı duyarlı bir habercilik ve yayıncılık anlayışının gelişebilmesi açısından medyada kurmaca şiddet sunumunun da elbette ki ele alınıp, tartışılması önem taşımaktadır.

1. Terör Haberlerinin Medyada Sunumu

Yapılan çeşitli araştırmaların bulguları kitle iletişim araçlarında birçok haber türü arasında en çok izlenen, okunan haberlerin terör haberleri olduğunu ortaya koymaktadır. Bir üniversitenin 78'i erkek, 62'si kız toplam 140 denek üzerinde gerçekleştirdiği bir araştırmada deneklere televizyon ve gazetelerde en çok hangi tür haberlerin ilgilerini çektiği sorulmuş, anketi cevaplayanların % 77.1'i terör, %8.6'sı enflasyon, % 5'i vergi affı, %8'i güzellik yarışmaları gibi cevaplar vermişlerdir. Yine aynı araştırmada denekler "son günlerde canınızı en çok sıkan mesele nedir?" sorusuna %2.8 oranında enflasyon, %16.5 oranında pahalılık, %11.4 oranında işsizlik, %59 oranında terör cevabını verirlerken, deneklerin ge-

ri kalan kısmı o günün güncel sorunlarına ilişkin cevaplar vermişlerdir (Topçuoğlu, 1992:41).

Söz konusu araştırmada deneklerin terörle ilgili haberleri en çok hangi kaynaklardan aldıkları sorusuna ise %35.7 TV, %4.3 gazete, %59.3 Gazete ve televizyon birlikte, %0.7 arkadaş çevresinden cevabı alınmıştır (Topçuoğlu, 1992:41).

Bu araştırma sonuçları bize göstermektedir ki, terörizmin amacına ulaşmasını destek beklediği en büyük güç kitle iletişim araçları olacaktır.

Bütün insanları hedef alsa bile, insanları tek tek yok etmekle bitiremeyeceğini çok iyi kavrayan terörist mantık ancak korku, panik ve dehşeti egemen kılmak yolu ile istediklerine kavuşabilecektir. Kimi yazarlar tarafından yapılan “Terörizm bir tiyatrodur, teröristler eylem anında birer aktör gibi davranırlar, kitle iletişim araçları da genellikle bu aktörleri bekledikleri ilgiden mahrum bırakmazlar” (Aleksander, 1980). değerlendirmesi de bu çerçevede doğru bir görüş olmaktadır. Nitekim, bölücü terör örgütü PKK’nın ilk eyleminde de hedef seçilirken “haber” olmasına dikkat edildiği örgüt tarafından açıklanmıştır. “PKK, özellikle, Öcalan’ın “memleketi” Urfa’nın belli bölgelerine yerleşmiş, yerel destek bulmuştu. Hilvan’da örgütün etkinliği giderek artıyor, Siverek’de ise feodal direniş baş gösteriyordu. O koşullar altında belki en az riskli, fakat en fazla ses getirecek eylem Adalet Partisi milletvekili Mehmet Celal Bucak’ı öldürmek olabilirdi.

Bucak, hem yerel bir ağa, “hem işbirlikçi aşiretin reisi”, hem de milletvekiliydi, dolayısıyla ona karşı düzenlenecek bir saldırı ile bir taşla iki kuş birden vurulacaktı. Haberin basında yer almasıyla hem PKK’nın kuruluşu halka duyurulmuş olacak, hem de partinin feodal - işbirlikçi düzene karşı olduğu, bölgede vurgulanmış olacaktı.” (İmset, 1993:58), cümleleri eylemin basında yer almasına örgütün verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Yine yukarıda değindiğimiz terörist Mahir Çayan’ın “silahlı propaganda” değerlendirmesi terör örgütlerinin medyadan yararlanma konusunda istek ve kararlılıklarına işaret etmektedir.

Bölücü PKK örgütünün yayın sorumlusu iken örgüt liderliği ile ters düşen ve örgütten ayrılan Selim Çürükkaya adlı terörist, “Apo’nun Ayetleri” adlı örgüt hayatına ilişkin anı ve değerlendirmelerinin yer aldığı kitabında Örgüt lideri Abdullah Öcalan’ın medyaya verdiği önemi şu cümlelerle aktarmaktadır: “Kitap yazın beni anlatın, makale yazın beni anlatın, video kasetleri ile beni tanıtır, gazetelerde büyük boy fotoğraflarımı yayınlatın...” (Çürükkaya, tarihsiz:57). Aynı kaynakta terör örgütünün ölülerin yüceltilmesine verdiği öneme de işaret edilmektedir. Bunun için de resimleri gazetelere basılır, arkasından methiyeler, makaleler yayınlanır, resimleri duvarlara yapıştırılır, kitlelere mal edilmeye çalışılır (Çürükkaya, tarihsiz:63). Bunun gerekçesini ise, bir taraftan örgüt içi bağımlılığı ve dayanışmayı tesis etmek oluştururken; öte yandan da ölenleri yüceleyerek, örgüte

katılmak isteyen yeni kimseler elde etmek, ölümün soğuk yüzünü bu şekilde “ulvi amaçlarla, yüce değerlerle” değiştirmektedir.

Terörün iletişim stratejisi üzerinde duran bir yazar, fiziksel zararın yaratacağı kısıtlı etkiden daha çok, psikolojik etkiye önem verildiğini; bu nedenle de, sıradan şiddet olaylarının terör faillerinin amaçlarına pek az hitap etmesi karşısında, sıra dışı ve sansasyonel olaylara başvurmanın, dikkatleri süratle ve uzun süre toplamının terörün amacına daha çok hizmet edeceğini belirtmektedir. Yazara göre, “Kamuoyunun olaylar ve eylemler hakkında ne kadar bilgisi olursa, terörün bir psikolojik olay olarak yerleşmesi de kolaylaşacaktır. Bu tarz etkiyi medyadan başka sağlayacak bir kaynak yoktur. Devletin doğrudan teröre başvurması, şiddetin vur kaç ya da cephe tipinde doğrudan iki kanat arasında cereyan etmesi durumunda, kamuoyunun doğrudan benimseyeceği veya suçlayacağı bir taraf vardır. İşte bu nedenle, sosyo-politik mesajların yayılması ve eylemlerin amaçlarına ulaşmasında medya terör için vazgeçilmez bir tanıtım aracı olmaktadır.” (Yarar, 1996:1211). Aynı yazar, eylemin ne kadar etkili olduğunun ölçüsünün ise, medyanın dikkatini çekme skalasında gizli olduğu ve ideolojik motiflerden yola çıkan bir terör eyleminin üç aşamada işlem gördüğü üzerinde durmaktadır:

1. *Taktik amaçla uygun hedefe saldırılır,*
2. *Eylemin etkili olması dolayısıyla stratejik amaç gerçekleştirilir ve medya yolu ile ideolojik mesaj verilir ve yaygınlaştırılır,*
3. *Hedeflenen kuvvetin ortaya çıkması beklenir* (Yarar, 1996:1211).

Bir dönemin en etkili medyatik ‘eylemleri’ arasında yer alan ve hala terör örgütlerinin en fazla itibar ettikleri eylemler arasında yer alan ‘kendini yakma’, ‘açlık grevleri’, ‘intihar saldırıları’ üzerine analizler yapan yazarlar, burada amacın kamuoyunu etkilemek olduğunu; bunun için de, insanların kanını donduracak ve tekrarı olmayan protesto hareketlerinin mümkün olan en üst dikkat ve ilgiyi toplayabilmek için eylemciler tarafından, can alıcı bir şekilde ve çok iyi düşünülecek tespit edilen mekanlarda gerçekleştirdiğini örnek olaylardan yola çıkarak ortaya koymuşlardır.¹ Bu eylemlerden ilk ikisi, bireylerin kendilerinin dışındaki insanlara zarar vermektan kaçındıkları ve dikkatleri üzerine yoğunlaştırma amacını taşıdıkları eylemlerdir. Ancak, Bu tür eylemlerin yaygınlaşmasının sebebi kamuoyunda hedeflenen tepkiyi oluşturmadaki başarısızdır. Taylor bu hususa, Vietnam Savaşı’ını protesto için yapılan eylemlerden yola çıkarak “... bunlar kesinlikle başarılı politik eylemlerdir. Amerikan kamuoyu üzerinde ve barış sürecinde önemli etkilerde bulundular” (Tavas, 1998:79) sözleriyle dikkat çekmektedir. Almanya’da ortaya çıkan ve cezaevinde iken çok şüpheli bir şekilde ortadan kaldırılan Baader-Meinhoff örgütü üyelerinin cezaevinde gerçekleştirdikleri açlık gre-

¹Bu konuda bkz. Tavas, Taner; *Terörizm Bağlamında İntihar Saldırıları Örnek Olayı*, A.Ü. SBE Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi ABD Yüksek Lisans Tezi, (yayınlanmamış), Ankara 1998.

vi eylemleri medyada çok geniş bir yankı bulmuş ve zaman içerisinde bu eylem biçimi pek çok ülkede değişik terörist unsurların tercih ettiği ve medyada varlıklarını duyurmak için gerçekleştirdikleri bir eylem biçimi olmuştur.

İntihar saldırıları ise, şimdiye kadar gerçekleştirilen örneklerinden ve bu yazıda örnek olay olarak incelenen 11 Eylül saldırılarında da görüleceği üzere, düzenlenen eyleme konu olan iddia ve anlaşmazlıklara taraf ve konu olmayan pek çok insanı da hedef almaktan kaçınmamaktadır.

ABD Terörizmle Mücadele Bürosu Başkanlarından Robert Oakley, terör örgütlerinin medyaya yaklaşımı ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Terörizm, her dönemde her şekliyle var oldu. Özellikle terörizmin gelişmesinin nedeni, gerçekten de dünyanın iletişim çağına girmiş olmasından kaynaklanıyor. Gösterilerin televizyonda akşam haberlerine girecek şekilde programlandığı bir dönemde yaşadığımızı unutmamalıyım. Eylemlerin iletişim araçlarıyla yayılması teröristlere önemli kişiler oldukları hissini veriyor. Aynı zamanda da hükümetler üzerinde baskılarını artırmalarına yardımcı oluyor” (Tavas, 1998:63).

PKK'nın gerek yukarıda aktarılan ilk eylemi ve gerekse, sonraki yıllarda yapmış olduğu eylemlerinde terörizmin medyadan yararlanma arzusunu görmek mümkündür.

2. Terör Olaylarının Haber Değeri

Şiddet içerikli mesajların medya yoluyla sunumunda kamuoyu ilgisinin yoğunlaştığına ve dikkatleri o yönde yoğunlaştırdığına dair ilk bulgular 1960'lı yılların başında Vietnam Savaşı protestolarına kadar gitmektedir. Bu yıllarda, ‘sembolik’ anlamlarla yüklü başta BM Binası önünde kendini yakma ve savaş karşıtı protesto eylemleri ile kamuoyunda bir ‘tepki iklimi’ yaratılmak istenmiş; bir hayli de yol kat edilmiştir. Bu tarz ‘sembolik’ eylemler, bir yerde terörizmin zaten arzuladığı ve çok da büyük ölçüde başarılı olduğu ‘korku’, ‘panik’ ve ‘merak’ duygularının medya tarafından hem geniş kitlelere ulaştırılma ve hem de eylem sonrasında tekrar tekrar yinelenme şansı yarattığı içindir ki, önem kazanmış ve zaman içerisinde çeşitlenmiştir.

Bu çeşitlenme, her türlü silahlı şiddetten, başkalarına zararı amaçlamayan (kendini yakma, açlık grevi) veya silahlı şiddeti içermeyen (boykot, işgal, yolu trafiğe kapatma, gösteri vb.) eylem türlerine uzanan çok geniş bir yelpazeyi ortaya çıkarmıştır.

Diğer yandan, medyada genel olarak “suç haberlerine” yönelik ilgi, tiraj ve rating ihtiyaç ve beklentileri ile doğrudan ilişkilidir. Aytaç ve Bal, “Suç haberleri gazeteciler için daima güzel haberlerdir” derken, bunu somutlaştırıcı örnekler aktarmaktadır. Bunlardan en dikkate değer olanı, İtalya’da Aldo Moro’nun kaçırılması ve öldürülmesi sürecinde gazetelerin tirajının büyük ölçüde artmasıdır (Aytaç ve Bal, 1996:1193). 11 Eylül olayları ile birlikte takip eden bir haftalık süreçte Tür-

kiye'de de gazete satışlarının arttığı yine basına yansıyan haberler arasında yer almıştır.

Buradan hareketle, şunu söylemek mümkündür ki, teröristler eylem tercihlerinde öncelikle başarının olmazsa olmaz şartlarından birisi olarak medyaticliği tercih etmektedirler. Çünkü, her şeyden önce kendi kamuoylarına ne kadar büyük bir eylem yapabildiklerini ve güçlü olduklarını, devletin asker, polis, istihbarat birimleri başta olmak üzere, asayiş kurmak ve korumakla görevli bütün unsurlarına rağmen eylem gerçekleştirebildiklerini göstermeleri, kanıtlamaları elzemdir. Bu hiç şüphe yok ki, taraftarları nezdinde büyük bir moral-motivasyon etkisi yaratmaktadır. Buna ek olarak, terör örgütlerinin 'düşman' olarak gördüğü kitleler üzerinde de büyük bir yılgınlık, korku, panik oluşturmak; bu çaresizlik ve ümitsizlik ortamından güçlenerek çıkmak niyetini taşıdıkları da açıktır. Bir diğer ve belki de en önemli hedef ise, toplum üzerinde bu etkileri yaratmak arzusudur. Şurası gözden uzak tutulmamalıdır ki, bireysel terör veya diğer bir ifadeyle, seçilmiş ve hedef olarak tayin edilmiş kişilere yönelik terörist saldırılar da dahil olmak üzere, bütün terör eylemlerinin medyatic olması terör örgütleri için büyük önem taşımaktadır. Hedefler, ister tesadüfi olarak belirlenmiş olsun veya isterse özellikle seçilmiş olsun, terör eylemlerinin, kitle iletişim araçları yoluyla ve bazen de sürekli yinelenerek 'haber' formatında sunulması eylemden elde edilmesi umulan etkiyi çok çok ileri boyutlara götürmektedir.

Şüphesiz ki, terör olayları aynı zamanda kitle iletişim araçları tarafından kullanılabilir birer haberdür. Anılan araştırmada da görüldüğü gibi, terör olaylarının haber olarak insanlar tarafından "tüketilir" olması, toplumda heyecan uyandıran olayları öğrenme konusunda daha büyük bir isteğin bulunması, birer ticari işletme olan kitle iletişim araçlarının bu haberleri öne çıkarmasına, önemsemesine neden olmaktadır (Topçuoğlu, 1992:42). Yine zikrettiğimiz gibi zaten teröristlerde bir eylemi gerçekleştirirken öncelikli olarak bunların "haber olma", "ses getirme" gibi değerlerini hesaplamaktadırlar. Uzun süre uçak kaçırılmalar hız kazanmışken tedhişçilerin giderek bu yöntemden vazgeçmelerinin sebebini toplumun ve basının bu olayları artık kanıksamasından kaynaklandığına bağlayan görüşler de vardır (Alparslan, 1983:71).

Nitekim, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de Dünya Ticaret Merkezi Kuleleri ve Pentagon'a karşı gerçekleştirilen saldırılarda tipik uçak kaçırmanın artık önemli bir eylem olamayacağı hesaplanmış, aynı anda birden çok uçak kaçırılarak, içerisindeki yolcularla birlikte hedeflere çakılması tercih edilmiştir. Ayrıca bu eylemlerde klasik eylemlerden farklı bir ayrıntı da, kaçırılan uçakların Dünya Ticaret Merkezi kulelerine 18-20 dakikalık bir arayla çarpmış olmasıdır. Bu arada geçen süre içerisinde birinci uçağın kuleye çarpmasını haberleştirmek için gelen kameralar ikinci uçağın çarpmasını naklen aktardıkları gibi, bu dehşet anını milyonlarca kez insanlara yineleyebilme kabiliyetini kazanmışlardır.

Terör haberlerinin bu “tüketilebilirliği” ki, çoğu zaman habercileri etik kodları, kamu yararını veya milli çıkarları bile ihmale sürüklemektedir. Voice Of America Radyosu’nun Dünya Ticaret Örgütü’ne, Pentagon’a ve diğer hedeflere masum, sivil insanlarla dolu uçaklarla saldırma vahşetini gösterdiği iddia edilen Bin Ladin’e verdiği aşırı desteğin bilinmesine ve hatta bu nedenle ülkesinin yıkılıp yıkılmasını, insanların ölmesini göze alan Taliban lideri Molla Ömer’le ropörtajı, Hükümetin yasaklama kararına rağmen “özet” olarak ve “ayıklayarak” bile olsa vermesine yol açmıştır. Türkiye’de de, milli çıkarlarla hiç uyuşmamasına rağmen pek çok terör olayı haberleştirilebilmekte, teröristlerle ropörtajlar yayınlanabilmektedir. Hatta, terör örgütlerinin ve mensuplarının açıklamaları dahi basında yer bulmaktadır.

Alemdar, bu çarpıklığın ve çıkarıcılığın zirve örneklerinden birisi olan Avrasya Gemisi’nin kaçırılması² sırasında basın olayı yansıtmamasını biraz da alaysı dille şu şekilde değerlendirmektedir: “Günümüzde iki meslek grubunun, teröristlerin ve gazetecilerin çalışma koşulları çok zordur. Birinciler bazen inanç, bazen çıkar uğruna kelle koltukta işlerini yapmaya çalışırlar. İkinciler, özellikle çatışma alanında görevli olanlar, her an yaşamlarını yitirme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Ama anlaşıldığı kadarıyla her ikisinin de işinin kolay olduğu, tehlike şöyle dursun, şan şöhret kazanmanın çok kolay olduğu durumlar vardır. Tıpkı Avrasya Feribotunu kaçıran teröristler ve onları izleyen gazeteciler gibi. Birbirlerinin işine doğrusu çok iyi yaradılar. Gazeteciler, “eylemci” teröristlere çok iyi mikrofonluk yaparlarken, onlar da gazetecileri feribota aldılar, telefonlarına cevap verdiler; ne kadar başarılı gazeteci olduklarını kanıtlama olanağı sağladılar.” (Alemdar, 1996). Öte yandan, Avrasya Gemisi ile ilgili haberlerin gerek dünya televizyonları tarafından gördüğü ilgi, gerek yerli kanalların normal yayın akışlarını değiştirerek veya sık sık keserek bu olayla ilgili gelişmeleri verme yarışları, adeta “atlatma” türünden haberler peşinde koşmaları, yine gazetelerin olayın cereyan ettiği günler boyunca ve takip eden günlerde birinci sayfalarını büyük ölçüde bu olaya ayırmaları “terör haberlerinin” tüketilirliğinin, izlenirliğinin göstergeleridir.

Bu bağlamda, hatırlatılmasında yarar bulunan çok önemli bir husus ise, haber bültenlerinin bütün içerisinde terör haberlerinin ağırlığıdır. Terör haberlerinin sunumunda, terör haberleri diğer ‘haber değeri taşıyan’ haberlere göre daha fazla zaman ve yer ayrılan haberler olmakta, dramatik bir terör olayının görüntüleri ele geçirildiği zaman günün diğer önemli ve verilmesi gereken haberleri bazı durumlarda ihmal bile edilmektedir. Terör haberlerine öncelik vermekle ‘editörler’ aslında gündemi belirlemede ve günün diğer haberlerinin önemini azaltmaktadır. Schmit’in ifadeleriyle, “bu gündem oluşturma da kendi kendisini besler bir hal almaktadır.” (Paletz & Schmit, 1992:130).

² 17-20 Ocak 1996 tarihlerinde Samsun’dan Rusya’ya doğru gitmekte olan Avrasya Feribotunu kaçıran Muhammed Emin Tokcan ve arkadaşları, bunu Çeçenistan’daki savaşa dünyanın dikkatlerini çekmek için gerçekleştirildiklerini açıklamışlardır.

3. Terör Olaylarının Haber Olarak Sunumunda Ortaya Çıkan Sorunlar

Söz konusu araştırmada deneklere yöneltilen “TV ve gazetelerden terörle ilgili bir haber öğrendiğinizde ilk olarak ne hissediyorsunuz?” sorusuna %20 korku, %43.6 nefret ve kin, %12.9 devletin güçsüzlüğü, %20.0 kanunların işlemediği, %2.1 teröristlerin güçlü olduğu cevapları alınmıştır (Topçuoğlu, 1992:42). Bu sorunun arkasından sorulan “Terörizmin artmasının nedenleri nedir?” sorusuna ise, %30.0 kanunların işlemediği, %38.6 devletin bu işin üzerine gidemediği, %7.1 demokrasiden kaynaklanan serbestlik, % 3.6 teröristlerin güçlü olduğu, %8.6 halkın terörden korktuğu cevapları alınırken (Topçuoğlu, 1992:42); “Terörün giderek artması halkın devlete olan güvenini azaltıyor” görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna deneklerin %60.0’ı evet, “40.0’ı hayır cevabını vermiştir. “Terörün giderek artması, kanunların işletilememesinin bir sonucudur” görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna “evet” diyenlerin oranı %55.7, “hayır” diyenlerin oranı ise %44.3 çıkmıştır (Topçuoğlu, 1992:42). Görülüyor ki, zaten terör olayları kendi başlarına amaçlanan hedefe ulaşmakta, halkta terörden dolayı, korku, panik, kin nefret duygularının yanı sıra devletin gücüne ve kanunların üstünlüğüne karşı şüpheler uyanmaktadır. Kitle iletişim araçları, dar bir çerçevede, sınırlı bir alanda meydana gelen olayı anında bütün dünyaya aktarabilme gücünde ve durumunda olduğu için de normal şartlar altında sınırlı bir coğrafyada, sınırlı bir şekilde meydana gelen olay hemen duyulmakta, duyulmanın genişlemesiyle etkisi de “bireyselliğin” ötesine geçmektedir.

Terör haberlerinin hem toplumda uyandırdığı tedirginlik, yılgınlık etkileri; hem de teröristlerin amaçlarına ulaşabilmeleri bakımından olumsuz etkilerine değinen Gazeteciler Cemiyeti eski başkanlarından merhum N. Demirkent, “Geçtiğimiz yıllarda ülkemizde tanık olduğumuz şiddet ve terör olaylarında zaman zaman olumsuz örnekler sergilendiğini ifade etmek gerekir. Özellikle, fraksiyon basınının doğrudan eyleme geçtiğini, propaganda görevini üstlendiğini, hedefler tayin ettiğini, insanların başka insanlara düşman gözüyle bakmalarını sağladığını görmekteyiz” (Demirkent, 1980:41-62) demektedir, ki, Demirkent’in bu tespiti- nin somutlaşmış bir örneği de Çölaşan’ın sütunlarına yansımaktadır. Çölaşan, PKK’nın yayın organı olduğu bilinen bir gazetenin başta kendisi olmak üzere zaman zaman Türk medyasında bazı yazarları hedef alan yayınlarda bulunduğunu dile getirmektedir (Çölaşan, 1993). Demirkent, “gerçek basın” olarak nitelendirdiği milli basının ise bilerek veya bilmeyerek haber ölçütlerinin dışına taşıdığını, örgüt isimleri vererek propaganda yaptığını, hatta örgüt liderleriyle gizli görüşmeler yapılarak onların çok güçlü insanlar olduğu izleniminin uyandırdığına değinerek, “olaylardaki ölü- yaralı sayısının abartılması, düzene karşı yapılan gösterilerde kalabalığın büyütülmesi ve genç muhabirlerin teröristlerin arzuları doğrultusunda yayın yapma heveslerinin terörün belirli ölçülerde güçlenmesine yol açtığını; tahriklere karşı ortak tavrın saptanamadığını, bazen de teröristleri ma-

sum insanlar olarak topluma yansıtılmaya tanık olduğunu” vurgulamakta ve “Şunu itiraf etmek isteriz ki, dünyadaki pek çok terör olayında gelişmiş batı ülkelerinin basını da aynı yanlışları yaptılar, yapmaya devam ediyorlar. Yılgınlığın artması, insan topluluklarını çaresizliğini sergilemek için işlenen cinayetler, adam kaçırmalar günlerce basının tek malzemesi olmuş, bu arada düzenin korunması gereği göz ardı edilmiştir. Heyecanın aklı selime galebe çalması her ülkede olmadık güçte yeraltı örgütlerinin güçlenmesine yol açmış ve toplumlarda yılgınlığı artırmıştır. Bu arada ister istemez polis devletine ışık yakılmıştır” demektedir (Demirkent, 1980:14). Bunun da çok çarpıcı bir örneği, Türkiye’de yayınlanan İngilizce gazete Turkish Daily News’in genç bir elemanının “Güneydoğu İzlenimleri”dir. Gazete sahibinin o günlerde Türkiye Başbakanı’nın Danışmanı olmasından dolayı da ayrıca yabancıların ilgisini çeken bu gazetede yer alan bu izlenimler bir süre Türk hükümetinin başını ağrıtmış, yazılanların tamamıyla terör örgütünün dezenformasyonu ve yalan olduğunun ortaya çıkmasına kadar da bu sıkıntı artarak sürmüştü. Nitekim, gazeteci Donat, bu sıkıntılı dönemi dile getirirken, “PKK’nın yalan yanlış propagandaları Başbakan danışmanını bile etkiliyorsa düşününüz artık gerisini...”³ cümlesiyle, olayın vehametini aktarmıştır (Donat, 1992). Basının olayları çarpıtarak veya dezenformasyondan etkilenecek veriye ilişkin bir diğer örnek ise Türk medyasında “Akdivar Davası” diye şöhret bulan, Diyarbakır’ın Keleşçi köyündeki evlerinin jandarmalar tarafından yakıldığı gerekçesiyle Türkiye aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvuran Hüseyin Akdivar ve 8 arkadaşının 16 Eylül 1996’da sonuçlanan davasının Türkiye’nin lehine sonuçlanmasına karşılık, sanki Türkiye mahkum olmuş gibi takdim edilmesidir.

Bu davada Türkiye’nin avukatlığını üstlenen Prof. Dr. Bakır Çağlar, “Medyanın bu işi bu kadar ucuza halletmesini kabul etmiyorum. Neden böyle yazdılar? Çünkü, kimse kararı okumadı. Türkiye nerede suçlu bulundu? Bu medyanın ciddi bir suçudur. Konuyla ilgili yayınlanan haberlerin hepsi yanlış, Şu başlıklara bakın: Avrupa’da mahkum olduk, Avrupa Türkiye’yi Suçlu Buldu, Türkiye İlk Kez Suçlu Bulundu... Türkiye ilk kez suçlu bulduysa bir insanlık suçu işledi demektir o. Mussolini İtalya’sı ya da Weimer sonrası Hitler Almanya’sı gibi.”⁴ sözleriyle, kararın sunulduğundaki çarpıtmayı gözler önüne sermektedir. Basında sapıtma ve dezenformasyon şüphesiz ki, sadece milli basınla sınırlı kalmamıştır. Kuzey Irak’ta sınır ötesi takip hareketinin sürdürüldüğü günlerde, PKK’ya örtülü destek vermekten kaçınmayan Almanya’nın Dışişleri Bakanı Kinkel’in bir açıklaması yayınlanmıştı: “Orada (Türk askeri tarafından) öldürülmüş bir çocuğun fotoğrafı gelirse bunun hesabını veremezsiniz.” PKK’nın her gün onlarca ço-

³ Anılan İngilizce yayınlanan gazetede, Güneydoğu’da görevli bir generalin, teröristler tarafından öldürülen kardeşinin intikamını almak için sivil halka eziyet ettiği, şiddete başvurduğu gibi iddialar yer almaktaydı. İddiaların, tamamıyla PKK terör örgütü tarafından uydurulmuş yalanlardan oluştuğu ortaya çıkıncaya kadar da Türkiye uluslararası platformda suçlanmıştır.

⁴ Strasbourg’da Türkiye’nin Savunmasını Yapan Prof. Dr. Bakır Çağlar: “Türkiye Akdivar Davasını Kazandı” Yeni Binyıl Gazetesi, 25 Eylül 1996.

cuk, kadın, yaşlı demeksizin öldürdüğü sivillerin hesabını sormayı akledemeyen bu zihniyete karşı Milliyet'te Hasan Cemal Gürümlü Köyü'nde PKK tarafından öldürülen üç çocuğun fotoğrafını yayınlarak sormuştu: "Peki bu fotoğrafa ne diyeceksiniz bay Kinkel? Bunun hesabını kim verecek?" Ancak, garip olan, bu fotoğrafların film görüntüleri Alman NTV televizyonunda tam tersi bir "bilgi"yle yayınlanmıştı. Görüntüdekilerin Türk askeri tarafından öldürülen çocuklar olduğu iddia edilmişti (Öymen, 1995). Gerek Almanya'da yaşayan Türk vatandaşlarının ve gerekse diplomatik misyonun girişimleri ile özür dilemek ve gerçeği kabullenmek zorunda kalan televizyon aslında, Batı medyasının ve politikacılarının olayları tek yönlü görme anlayışının bir örneğinden başkası değildi. Türk ordusu ve güvenlik güçlerinin suçlandığı bir ortamda, PKK örgütünün sayıları on binleri aşan kurbanlarının üzerinde hiç durulmuyor, adeta PKK'ya bir masumiyet atfedilerek, siyasal bir hareket ve Türkiye'de bu siyasal hareketle birlikte Kürtleri bastırmaya, yok etmeye uğraşan bir güç olarak takdim ediliyordu. Bu kafayla yapılan yayıncılığın, Türkiye'ye karşı bir medya ve siyaset terörü olduğunu artık bütün çıplaklığıyla görmek mümkün hale gelmiştir. Nitekim, yıllar sonra, Almanya ve İngiltere'de yasaklanan bölücü örgütün çocuk istismarı bir başka şekilde tezahür etmiş, "Ben de PKK'lıyım" başlıklı bir metni imzaya açan örgüt, "Kürt sorununun kalıcı çözümünün gerçekleşmesinin tek garantisi olarak, ulusal önderimiz Başkan Apo'nun özgürlüğünün ve siyaset yapabilme koşullarının sağlanmasını istiyorum..." içerikli mesajları doğrultusunda da Türkiye'de de çocuk ve kadınları ön saflara koyarak kitlesele eylemler gerçekleştirmeye teşebbüs ediyordu.⁵

Yapılan içerik analizleri medyada yer alan terör görüntülerinin, terörizmin gerçek dünyadaki boyutu ve doğasının net bir resmini temsil etmediğini göstermiştir (Paletz & Schmit, 1992:130). Bunun sonucunda da iki etki oluşmaktadır. Birincisi, kamuoyunda terörizm mağduru olma korkusunu daha fazla büyütmesi, ikincisi ise, ister politik ve isterse patolojik olsun benzer yöntemlerle başka suçların işlenmesine yol açmasıdır.

Kitle iletişim araçları tarafından terör olaylarının geniş olarak verilmesi, anlatılması birey yada gruplarca gerçekleştirilen şiddet olayları ile ilgili tekniklerin çok geniş kitlelerce öğrenilmesine yol açmaktadır. Bir anlamda terörün nasıl gerçekleştirildiği konusundaki bilgiler, bu araçları ve teknikleri bilmeyen insanlara da ulaşmakta; bu haberlerin arkasından daha çok bombalama, daha çok uçak kaçırma, daha çok tedhiş... olaylarına neden olunabilmektedir. Bunun özellikle ruhsal bozuklukları bulunan kimseler üzerinde etkili olabileceğine ilişkin bulgular da vardır. Schmit, "Terörizmin medya sunumunda, toplumun çok küçük bir kesimi için tahrik edici örnekler olarak hizmet edecek, uykudaki şiddet fantazilerini uyandırabilecek politik hareket modellerinin sunulduğunu" (Paletz&Schmit, 1992:130) ifade etmektedir ki, bu konuda bir örnek olay olarak bu yazı çerçeve-

⁵ Bkz. www.habertürk.com/look-asp?N-id-24453, 11/06/2001.

sinde yeri geldikçe atıfta bulunulan DHKP-C tarafından gerçekleştirilen Özdemir Sabancı Suikastı'nda, çok etkin güvenlik kordonlarının nasıl aşılarak Sabancı Center binasına girildiği, silahların binaya nasıl sokulmuş olabileceği, binanın güvenlik sistemindeki zayıf noktalar vs. (bizce) hiç de gereği yokken bütün kamuoyunun önünde bütün incelikleriyle tartışılmış, bu konularda hiç bir fikri, bilgisi olmayan insanlar adeta “iyi bir suikast nasıl işlenebilir?” eğitimine tabi tutulmuştur.

Oysa ki, elbette araştırılması, tartışılması gereken konular olmasına rağmen bu araştırma ve tartışmanın platformu bütün insanların izlediği medya yerine, polis, istihbarat, güvenlik merkezleri olmalıydı. Tartışacak insanlar da bu merkezlerde görev yapan insanlar olmalıydı. Avrasya gemisinin kaçılmasında da yine medya aynı mantıkla hareket ederek, sanki üzerine vazife imişçesine silahların nasıl temin edildiği, geminin nasıl ele geçirildiği, teröristlerin aralarındaki iletişimin, koordinasyonun nasıl sağlandığı vs. bir çok ayrıntılı bilgiyi “haber” olarak sunmayı tercih etmiştir.

Yine kitle iletişim araçlarında yer alan terör ve şiddet olaylarına ilişkin haberlerin birbirleriyle rekabet halindeki terör örgütleri arasında geride kalmama, karşıt görüşlü örgütlerde ise misilleme yapma duyguları uyandırdığını söylemek mümkündür. Her iki halde de yine terörün öznesi olmayan, masum insanların zarar göreceği açıktır. Tıpkı, uçak kaçırma olaylarının başlangıcında olduğu gibi bütün dünyada büyük ilgi uyandıran “Avrasya Gemisi”nin kaçırılması, benzeri “gemi kaçırma” eylemlerinin artmasına yol açabilecektir. Taşıt araçlarının kaçırılması bir eylem türü olarak en eski kökene sahip eylem türlerinden birisidir. Ne var ki, gemi kaçırma, denizlerde korsanlık yüzyılımızda kullanılan bir terörist eylem türü değilken, Avrasya Gemisi'nin kaçırılması ile terörizmin gündemine eylemler listesine taşınmıştır.

Öte yandan, normal olarak günlük yaşantısında korunma gereksinimi hissetmeyen, dolayısıyla bina dışında daha kolay gerçekleştirilebilecek suikastle öldürülebilecek bir insana karşı, Sabancı Center gibi ülkenin en iyi korunan binalarından birisinde girilen suikast teröristin mantığı açısından çok anlamlıdır. Bu eylemin bize göre iki yönlü mesajı vardır, bunlardan birisi suikastı gerçekleştiren örgütün gücünün boyutlarını vurgulamak, ikincisi ise; ülkenin en iyi korunabilen binalarından birisinde bile istenilen cinayeti gerçekleştirebilecek güçte olduklarını ama devletin, düzenin, sistemin bunu önlemekten uzak olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla da, bu tür bir eylemin ağırlığı altında ezilmek istemeyen diğer terör örgütlerinin benzeri eylemleri gerçekleştirme girişimleri de beklenmelidir.

Ülkemiz açısından, örgütler arası eylem şiddeti ve büyüklüğündeki rekabet, “Kanlı 1 Mayıs” olarak anılan 1977 yılındaki olayla kendisini göstermiştir. Sol-daki fraksiyon kavgalarının meydanlara taşınacağı, 1 Mayıs'ın örgütler arasında hesaplaşmalara sahne olacağı günlerce gazetelerde dile getirilmiş, örgütlerin kar-

şılaştırmalı üstünlükleri vurgulanmış, sonuçta da Türkiye 1 Mayıs 1977 günü büyük acılar, üzüntüler yaşamıştır (Avşar, 1992:58). Uzun süreli rehin alma olaylarında kitle iletişim araçlarının kendi imkanları ile olayları aktarmalarının bu yayınları izleyen teröristlerin cesaretlerini artırdığını veya bilgileri dışında gerçekleşen birtakım durumlardan haberdar kıldığını, bu şekilde olayların akışını teröristlerin lehine çevirdiğini ve olaylarda hedef alınan kişilerin aleyhine durumlar doğduğunu da görmekteyiz (Aziz, 1985:134). 1977 Mart ayı içerisinde bir grup siyah Müslüman'ın ABD'nin başkenti Washington'da valilik dahil üç binayı işgal edip, binalarda bulunan insanları rehin aldıkları olay sırasında radyo ve televizyonlardan yapılan yayınlarda binanın 5. katında bulunan ama orada buldukları teröristler tarafından bilinmeyen insanlardan bahsedilmiş, bunun üzerine teröristler bu insanları da rehin almışlardır. Yine aynı olayda, bir radyo muhabirinin teröristlerle görüşmesi esnasında, rehinelere için son tarihin tespit edilmediğini sorması üzerine o ana kadar akıllarında böyle bir şey bulunmayan teröristler rehinelere serbest bırakılması, eylemin bitirilmesi şartlarını bir süreye bağlamışlardır. Bu olay sırasında rehinelere kurtarmak için binanın üst katından aşağıya doğru indirilen sepet olay mahallinden yayın yapan radyolar tarafından duyurulunca teröristler tarafından da öğrenilmiş, bunun üzerine rehinelere hayatını riske atmamak için bu yöntemden de vazgeçilmiştir (Aziz, 1985:134).

Bir başka örnek ise terörist eylemler sırasında medyanın tutumunun acı sonucunu göstermesi açısından ilginçtir. 1977 Ekim ayında Lufthansa Havayolları'na bağlı bir uçağın kaptanının kendi özel vericisi ile uçaktaki durumu ve gelişmeleri yetkililere ulaştırdığını radyo haberlerinden öğrenen teröristler, derhal uçağın kaptan pilotunu öldürmüşlerdir (Aziz, 1985:134).

Nitekim, Avrasya Gemisi'ni kaçırılanların elebaşı olarak tanınan Muhammed Tokcan'da olay esnasında bilmediği bir durumdan televizyonlar sayesinde haberdar olduğunu söylemiştir. Tokcan, "Emniyet Şube Müdürü'nün ayağından vurulduğunu, feribotta olduğunu televizyondan öğrendim",⁶ derken, gemide bulunan Türk yolcuları Samsun'da bırakmayı planladıklarını ancak televizyonlardan kendilerine karşı bir operasyon yapılacağını öğrendikleri için vazgeçtiklerini söylemektedir.⁷ Türkiye ile bir sorunları bulunmayan, dolayısıyla Türk yolcuların hayatlarının zaten tehlikede bulunmadığını da kendileri açıkça ifade eden bu grup yerine bir başka grup, mesela bölücü örgüt PKK'nın bu eylemi gerçekleştirmiş olduğunu düşünecek olursak bu örgütün şimdiye kadar hedef aldığı kişileri de hesaba katarsak, (her ne kadar sivil, üniformalı ayrımı yapmaksızın hemen oracıkta insanları öldürebilecekleri ortadadır) eylem yaptıkları gemide bir emniyet şube müdürü bulunduğunu bilmelerinin o emniyet şube müdürünün hayatının bitmesi anlamına geleceği de açıktır.

Terörle ilgili haberler kitle iletişim organlarında sık sık yer aldığı zaman terö-

⁶ Milliyet Gazetesi, 3 Şubat 1996.

⁷ Milliyet Gazetesi, 3 Şubat 1996.

ristler kamuoyunda “tanınır” olmakta, meydana getirdikleri şiddet “haklı”, kendileri kahraman durumuna geçebilmektedirler. Dönmezer, uluslararası terörizmde, teröristlerin hedeflerinin gerçekleştirdikleri eylemlerin kitle iletişim araçlarında akis bulmasına ve tedhişçilerin daima pazarlık şartı olarak istedikleri beyanların kitle iletişim araçlarıyla yayınlanmasının önemine ve etkinliğine dikkat çeker (Dönmezer, 1980:115).

Kitle iletişim araçlarından terör haberlerine ilişkin izlenen siyaset zaman zaman polisi, yetkili kurumları, yargıyı zor durumda bırakabilmektedir. Bilhassa uzun süren terör olaylarında bu konularda verilen haberler terörle mücadele kurumlarının çalışmalarına olumsuz etkide bulunabilmektedir.

Henze, “Kitle haberleşme araçlarının demokratik cemiyetlerde sansasyon ve basite icra etme temayüllerinden, bunun yanı sıra haberi ve olayı anında verme zorunluluğundan, işleri derinliğine araştırmamak tembelliği yüzünden teröristlerin iddia ve tezleri ekseriye hiç eleştirilmeden kamuoyuna nakledilir ve şursuz da olsa onların haklı olduğu intibar uyandırılır.” derken, bunun en büyük örneğinin de “Türlere karşı yürütölen Ermeni tedhişi olduğunu” ifade eder (Henze, 1980).

Terör olaylarına ilişkin haberlerin verilmesindeki sıklığın bir diğer olumsuz sonucu olarak da “şiddetin yığılmcı etkisinin” oluşmasıdır. Gerek aynı olayın uzun süre yinelenerek ve olayın gelişimine bağlı olarak verilmesi, gerek aynı anda meydana gelen diğer şiddet olaylarıyla ilgili haberler genelde şiddet, zorbalık ve terörle ilgili kamuoyundaki huzursuzluğun kaynağı olmaktadır. Bu etki özellikle çocuklar üzerinde daha çok kendisini göstermektedir (Avşar, 1992:62).

TRT 1’de Güneydoğu Anadolu Bölgesinden gelen Aşiret reisleri ile yapılan “Açı” adlı bir programda, bir aşiret reisi terörle ilgili haberlerin sık sık yinelenmesinin, haberlerin verilmesinde bölücü terör örgütü PKK’nın gücünün abartılmasının, teröristlerin cenazelerine basının yoğun ilgisinin terörizmin yeni yeni insan kaynağı bulmasındaki en büyük etkenlerin başında geldiğini söylemekteydi. Nitekim, bölücü örgütün teröristlerin cenaze törenlerinin abartılı bir şekilde yapılmasını istemesi, onların arkasından örgüt gazetelerinde destanlar yayınlaması, makaleler yazdırılması bunun en somut delilleridir (Çürükkaya, tarihsiz:63 ve Elçi, 1995:23).

Terörizmin kullandığı yöntemlere haklı davaların uzantısı imişçesine yaklaşmanın zararları da uçak kaçırma eylemlerinde görölmüştür. İkinci Dünya Savaşından sonra Demirperde ölkelerinden batıya geçmek isteyen umutsuz mültecilere karşı Batı kamuoyu büyük bir sempati ile yaklaşmış, 1945-1952 yılları arasında bu tür 21 olay gerçekleşmiş (Altuğ, 1995:114), ancak bu olayların sonrasında oluşan sempati iklimi teröristleri de cezp etmiş ve davalarını anlatmanın, seslerini duyurmanın en etkili yolu olarak uçak kaçırma eylemini seçmişlerdir. Avrasya Gemisi’nin kaçıırılması olayına da kamuoyu tarafından Kafkasya’da süregelen

Rus baskısına karşı sürdürülen mücadelenin bir uzantısı olarak yaklaşılması, “kamuoyunun olaya yaklaşımı” tüketilebilir malzeme sunma peşindeki medyada da olaya aynı şekilde yaklaşma gereğini doğurmuştur. Türk basınında, Avrasya Gemisi’ni kaçıran Muhammed Emin Tokcan ve arkadaşlarına bakışı Sazak’ın şu cümleleri çok iyi özetlemektedir: “Muhammed Emin Tokcan ve arkadaşlarının, neredeyse birer kahraman gibi televizyon ekranlarına çıkarılması... Bunların hepsi, sonunda şiddete yönelmedikleri için Avrasya eylemcilerini ‘romantik isyancılar’ haline getirmiştir” (Sazak, 1996). Ekonomik kriz sürecine denk gelmesi ve turizm sektöründeki canlanmanın bir umut olarak algılanması sebebiyle Avrasya Feribotu’nun kaçırılması eylemine karışmış isimlerden başta M. E. Tokcan olmak üzere bazılarının da aralarında bulunduğu bir grup tarafından 2001 yılı ortalarında gerçekleştirilen İstanbul Swiss Otel baskınına ise daha temkinli bir yaklaşım sergilenmiştir. Ancak, şurası da gözden uzak tutulmaması gereken bir gerçektir ki; şayet, Türk kamuoyu ve medyası ‘Avrasya Gemisi Eylemi’ne karşı sempatik bir tavır geliştirmeyip, masum insanların hayatını hiçe sayan, tehlikeye atan her eylemin amaç ne olursa olsun ‘terörizm’ olduğu gerçeğinden hareketle tepki verseydi büyük bir ihtimalle Swiss Otel Baskını yaşanmayacak ve bu eylemden ötürü ekonomik kriz döneminde, Türk turizminin de bir darbe alıp almayacağı paniği yaşanmayacaktı.

Elbette ki, buradan yola çıkarak, günümüzde Türkiye’ye karşı her türlü terörist eylemlere destek veren, sempati gösteren ve teröristleri topraklarında barındıran ülkelerin ileride çok büyük ve kanlı terör eylemlerinin doğal hedefleri haline geldiklerini görmeleri de gerekmektedir.

Kıyası, Kafkasya’da süregelen Çeçen direnişinin “haklı” tarihsel, sosyal, siyasal ve kültürel temelleri ile, onlara “destek” amaçlı olduğu iddia edilen bu eylemin bağdaştırılmaması gereklidir. Yine bu çerçevede, bir kısım insanlar ve medyanın Rusya’ya karşı Çeçenleri desteklemenin dış politika gereği olduğuna inandığına dikkat çeken Alemdar da olayı yerinde bir tespitle “sapla samanı karıştırmak” olarak betimlemektedir (Alemdar, 1996). Gerçekten de Türkiye gibi, karşı karşıya kaldığı, mağdur olduğu terör eylemlerinde her zaman batının çifte standardı ile karşılaşmış bir ülkenin bu tür haberciliğe pirim vermemesi, terörist yöntemleri kim ne amaçla ve gerekçe ile uygularsa uygulasin kabul etmemesi gereklidir. Kaldı ki, bu olayların olduğu aynı günlerde bölücü örgüt tarafından, yine kendilerinin bir yan kuruluşu eliyle batı medyasına “Türk askerlerinin yakalanan teröristlerin kellelerini kestiği ve bunun fotoğrafları olduğu” iddiasıyla birtakım fotoğraflar dağıtılmış, ellerinde kesilmiş insan kafaları bulunan bu fotoğraflarda görülenlerin Türk askerleri olduğu iddia edilmiştir. Türk Genelkurmayı yaptırdığı incelemede bu fotoğrafların fotomontaj yoluyla örgüt tarafından üretildiğini tespit edip, bunu dünya kamuoyuna duyurmuş, ancak terör örgütüne gösterilen medyaya özgü ilgi Türk Genelkurmayının açıklamalarına gösterilmemiş-

tir.⁸ Oysa ki, terörizmin iki yönlü bir kılıç olduğu ve yeri geldiği zaman kendisini kullananları kestiği de ortadadır.

Teröristlerin ve terör eylemlerinin medyada sunumunda kullanılan dil ve üslup çok önemlidir. Dil ve üslubun terörü artırıcı veya azaltıcı etkileri olduğu yolunda çeşitli görüşler vardır. Giritli, “Basın yayın kuruluşlarının kadın veya masum çocukları öldürenlere “komando”, veya “gerilla”, “sağcı” veya “solcu” adını vermesi, güvenlik güçleri ile sivillerin katledilmelerine “cezalandırma”, işkence edilmesine “soruşturma”, “duyurma” kelimelerinin kullanılması tek kelime ile skandaldır” derken; Batı Almanya’da Baader- Meinhoff Grubunun “Sosyal Adalet için savaşan gençler” olarak tanımlanması ve ünlü yazar Heinrich Böll’ün 1972 yılında yazdığı bir makalede bu gruba mensup suçluları Nazi rejimi sırasında suçlananlarla aynı kefeye koyması birtakım Federal Alman basın ayın organlarının terörizme karşı savaşan basın-yayın organlarını “faşist” ve “gestapo” olarak nitelendirilmesi sonucunda terörist örgütün Almanya’nın başına bela kesildiğini ileri sürmektedir (Giritli, 1988:68). Buna Türk mediasından ilginç bir örnek olarak “Latin Amerika’nın Robin Hoodları” başlığıyla verilen Uruguay Tupamaro’larının lideri Mauricio Rosencof’la yapılan söyleşiye zikretmek mümkündür. Söyleşi içerisinde aslında bir terörist olan Rosencof “Gerille Lideri” olarak tanımlanmakta, onun “şair, tiyatro yazarı” olması gibi terör dışı yetenekleri ön plana çıkarılmakta ve eylemleri başlıkta da vurgulandığı gibi ‘Robin Hood’luk’ olarak adeta ‘haklılaştırılmaktadır’.⁹ Bir başka örnek de, Meksika’da “Kızılderi ve yerli halkların haklarının tanınması için mücadele verdiğini iddia eden” Zapatista’lara yönelik değerlendirmelerdir. Cevizoğlu, bu haberlerle birlikte verilen Örgüt liderinin kar maskeli ve ağzında pipo olan fotoğrafının habere ‘romantizm’ duygusallığı kattığını söylerken, “pipo ve kar maskesi , militanların ellerindeki ölüm saçan silahları görünmez kılıyordu.” (Cevizoğlu, 2001) cümleleriyle medyanın esas örttüğü noktaya parmak basıyordu. Ki, Türk kamuoyu tarafından çok iyi hatırlanacağı üzere, PKK örgütünün lideriyle ropörtajlar yapmanın moda olduğu bir dönemde, 30 bini aşkın insanın ölümünün birinci derede sorumlusu olan bu teröristin, “futbola olan ilgisi, Galatasaray taraftarı olduğu, eline hiç silah almadığı...” gibi bir çok “olumlayıcı” bilgi de ropörtajları süslüyordu.¹⁰

Teröristlerin kitle iletişim araçlarından kahraman, özgürlük savaşçısı olarak sunulmaları, yüceltilmeleri ya da bunlara karşı önlem almaya çalışan güvenlik güçlerinin yıpratılmaya çalışılması şüphesiz ki habercilik boyutunu aşan; haberlerin yansızlığı ve tarafsızlığı ilkesini yok eden ve hele de haberde olması gereken “kamu yararı”nı hiçe sayan bir anlayıştır.

Yine, kitle iletişim araçlarının yaygın bir yanlışı da teröristlerin kendileri için

⁸ 12.01.1996 tarihli Hürriyet Gazetesi, The European Gazetesinde yayınlanan bu haberi alıntı yaparak “Doğru mu?” diye sormuş, ertesi gün Genelkurmay Başkanlığı tarafından yapılan açıklamayla haberin PKK’nin yan örgütü KÜRDHA tarafından gerçekleştirilen bir mizansen olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır.

⁹ Bkz. EP, 10-17 Ekim 1993.

¹⁰ Bu konuda en iyi örnek Mehmet Ali Birand’ın daha sonra kitaplaştırdığı ropörtajdır. Bkz. Birand, Mehmet Ali; Apo ve PKK, Milliyet Yayını, İstanbul, 1992.

kullandıkları ismi aynen kullanmaları, hiç sorgulamaya gitmeden, örgütleri kendilerini tanınmak istedikleri şekilde tanıtmalarıdır. “Özgürlük Savaşçıları”, “Halkın Mücahitleri”, “Müslüman Kardeşler”, “İslami Direniş”, “Hizbullah” gibi örgüt isimlerini aynen kullandıkları gibi, bu örgütlerin açıkladıkları “amaçlarını” da kamuoyuna hiç sorgulamaksızın sunmaktadırlar. Oysa ki, bilhassa İslam adına mücadele verdiklerini söyleyen örgütlerin ilk olarak “terörist” yöntemler uygulamaktan dolayı İslam’la çeliştikleri ortadadır.

Bu örgütlerin kendilerine taktıkları isimlerden yola çıkan batı medyası, bazı zamanlarda da hiç örgüt ismine ve hatta kimliğine bakmaksızın Ortadoğu kökenli terörist eylemlerin hepsini “İslami terörizm” olarak anma kolaylığına kaçmakta, bazı durumlarda bu tür nitelermelere kasıtlı olarak gitmektedir. Halbuki, İslam günümüzde bir buçuk milyarın üzerinde inananı olan büyük bir dindir, Müslümanların çok çok büyük bir kısmı uygulanan terörist eylemleri ister İslam söylemi altında, ister dışında olsun onaylamamaktadır; bunların hepsinden önemlisi de İslam’ın “terörizme” karşı çıkan ve hiçbir şekilde masum insanların acı çekmesine izin vermeyen, cinayeti en büyük günahlar arasında kabul eden bir din olduğu gerçeğidir. Bu tür haberlerle bütün İslam alemi itham edilmekte, bütün Müslümanlar “zan” altına alınmakta ve dolayısıyla, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 9. maddesi ile getirdiği din özgürlüğüne tecavüz edilmektedir. Terörizmi onaylamayan insanların kafasında bile sık sık tekrarlardan dolayı mensup oldukları dinin adını kullananlara karşı bir sempati uyanabilmesi ihtimali göz ardı edilmemelidir.¹¹ Ki, 11 Eylül Eyleminin sonrasında Amerika’da ve Batı’da meydana gelen, dinler ve medeniyetler çatışmasının kıvılcımlarını yakmaya müsait, istenmeyen olaylar gerek Türkiye’de ve gerekse dünyada birçok yazarın bu hassas konuya el atmasına yol açmıştır. Alkan, “Görebildiğim kadarıyla, sorun özünde dinle ilgili değil, bağınazlıkla ilgilidir. Bir kez akli melekelerinizi eleştirel, sorgulayıcı düşünceden arındırıp ‘tek doğruya’ endekslediyseniz. Hangi din den olursanız olun, Amerika’dakine benzer cinayetleri gözü kapalı işlersiniz.

Nitekim, tarihte çok daha beter cinayetleri işleyen Hıristiyan kökenli haydutlar veya dinsizler görülmüştür. Kızılderililerin kökünü kurutan Katolik İspanyol istilacılarını, Nazi toplama kamplarında çocukları cayır cayır yakan Protestan Alman milliyetçilerini, Rusya’da Gulakları mezarlığa çeviren ateistleri ne çabuk unuttuk.

Bu işin dinle değil, kafa yapımızın otoriter veya demokratik oluşuyla ilgisi vardır.

Son yıllarda izlediğimiz, İslami terörizm denilen olaylar, Müslümanlığın özelliğinden veya niteliğinden kaynaklanmıyor. Dinin siyasete alet edilmesinden kaynaklanıyor.” (Alkan, 2002).

Akyol ise, Taliban’ın İslamı temsil edemeyeceği ve hastalıklı yapısına dikkat

¹¹ Bakınız Avsar, B. Zakir, *İslami Terörizm Nitelemesine İtiraz, Yeni Forum Dergisi, Ekim, 1995*; Avsar, *Müslümanları Rencidenin Ötesinde Amaçlı Bir Niteleme: İslami Terörizm, Türk Yurdu Dergisi, Şubat 1995*.

çekerken, İslam tarihinde Hz. Ali'yi bile kafirlikle suçlayıp, şehit eden Haricilerin, bağnazlık ve şiddet bakımından günümüzdeki bir çok radikal İslamcı harekete benzemekte olduğunu, ancak, bunların temelinin kapalı toplum yapısı ve bedevi töreleri olduğunu vurgulamaktadır. Bugünkü Taliban gibi, Hizbullah gibi hareketlerin de aynı sosyolojik toplum yapısının çağımızdaki yansımalarından kaynaklandığını ve bunun için de gelip geçici olmayıp, derin bir problem olduğunu söyleyen Akyol şöyle devam etmektedir: "Onun için İslami çevrelerin, hele de kitleler üzerinde etkili isimlerin Taliban ve Bin Ladin türü yapılanmaları şiddetle kınamaları ve görüşlerini eleştirmeleri gerekir.

Dünkü din bilginleri ve önderleri Haricileri eylemleriyle ve görüşleriyle eleştirerek geniş Müslüman kitleleri uyardıkları halde, bugün Erbakan'dan, çevresinden, dindar kitleler üzerinde etkili olabilecek siyasilere ve 'keskin' yazarlarından böyle net bir tavır göremiyoruz." (Akyol, 2001) diyerek, Alkan'ın da dikkat çektiği 'siyasi' tavrın aslında somutlaşmış bir örneğini vermektedir.

ABD Başkanı Bush'un, 11 Eylül sonrası halkına hitaben yaptığı konuşmasında "Terörizme karşı haçlı seferi başlattıkları"ı içeren konuşması bütün dünyada büyük tepki toplamış, hatta bundan hareketle, birçok İslam ülkesinde Taliban'a ve El-Kaide örgütüne karşı Müslüman kamuoyunda 'Acaba haklılar mı?' şüphesi uyandırmaya yetmiştir. Ancak, bu sözlerin amacını aşan karakteri başta Başkan Bush olmak üzere bütün Amerikan kamuoyunda bir an önce hafızalara yarattığı tahribatın giderilmesi için çaba gösterilmesine ve İslam'a yönelik terör iddialarının bir kez daha gözden geçirilmesine yol açmıştır. Nitekim, Başkan Bush ve adamları her fırsatta Müslüman cemaatlerin onayını canlı tutmak gayreti içerisine girerlerken, konu entellektüel platformlarda da daha önce olmadığı kadar çeşitli boyutlarıyla incelenmiştir. Bunun dışında İtalya Başbakanı Berlusconi'nin İslam ve batı toplumlarını karşılaştırırken İslam'ı rencide edici sözleri – ki, hemen kendisi tarafından yalanlanmış- başta İtalya ve AB kamuoyu tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Hatta, ilerleyen günlerde, İngiltere Başbakanı Tony Blair'in böyle bir karşılaştırmadan ziyade iki toplum arasındaki ilişkilerin gerçek boyutuna ve gönül almaya yönelik sözleri kamuoyuna yansımıştır. Bütün bu tür açıklamaların Batı kamuoyunda uyandırdığı 'duyguların' tepkisel ve sağduyuya yönelik olması çok büyük önem taşımaktadır. Örneğin Le Monde'un "Terörizme Karşı Kelimelerin Savaşı" başlıklı baş yazısında "Eğer Washington'un açıklamaları bir anlam taşıyacaksa önce Ortadoğu politikasını değiştirmesi gerekiyor. Müslümanlar ile Batı'nın kini çarpışmamalı"¹² denilirken, Graham Fuller, ABD'nin başlatacağı savaşın barışçı İslami hareketlerle mücadele eden rejimleri güçlendirmemesi gerektiği, aksi takdirde bu durumun ciddi şüphelerin doğmasına yol açacağını vurgulamaktadır.¹³ Peter Waldman ve Hugh Pope, bazı Müslümanların teröre karşı savaşın İslam dünyasına karşı topyekün bir savaşa dönmelerinden kork-

¹² "Terörizme Karşı Kelimelerin Savaşı" Le Monde, 18 Eylül 2001, aktaran, Radikal Gazetesi, 19 Eylül 2001.

¹³ Radikal Gazetesi, 23 Eylül 2001.

tuklarını¹⁴ hatırlatırken, Martin Wolf'da “Kökten dinciler, ABD ve Batı'dan Neden Bu kadar Nefret Ediyor?” başlıklı yazısında batıya karşı kökten dinci düşmanlığın kökeninde İslam'ın son yüzyıldaki başarısızlığının yattığı tezini ileri sürmektedir.¹⁵

Terör örgütlerinin eylem ve açıklamalarına ilişkin haberlerin verilmesinde çok dikkat çeken ve yeni bir eleştirel yaklaşım da 11 Eylül 2001 günü Amerika Birleşik Devletleri'nde kaçırdıkları uçaklarla Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a intihar saldırıları düzenleyen Usame Bin Ladin ve örgütü El-Kaide'nin açıklamalarının verilmesine ilişkin olarak ortaya çıkmıştır. Beyaz Saray ve Savunma Bakanlığı temsilcileri yayınlanmasını istemedikleri konular hakkında açıkça uyarıda bulunurlarken, en başta “Ulusal güvenlik açısından Başkan Bush'un, Başkan Yardımcısı Dick Chaney'in programı, Beyaz Saray'ın ayrıntılı fotoğrafları ve hükümetin istihbarat toplama yöntemleri hakkında yazı yazılmasını” istemişlerdir.

Özellikle, ABD'nin terörle mücadele kapsamında Afganistan'a karşı hareket başlatmasıyla birlikte Usame Bin Ladin'in Katar'da yayın yapan ve CNN ile yayın anlaşması olan El Cezire televizyonundaki açıklamaları ve arkasından bu televizyonda El- Kaide örgütünün temsilcilerinin açıklamalarının yayınlanması ve bu açıklamaları bütün dünya televizyonlarının aktarmaları üzerine, ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice ABD'deki bütün televizyon yöneticilerini arayarak, ‘Usame Bin Ladin ve El- Kaide örgütü temsilcilerinin açıklamalarında şiddete yönelik kışkırtmalar içeren şifreler bulunabileceğini’ hatırlatmıştır. Bu tür bir yaklaşımı CNN televizyonuna demec veren ABD Savunma Bakanı Colin Powell'da tekrarlamıştır. Powell, örgütün yaptığı açıklamalar ve yayınların amacıyla ilgili olarak uzmanların çalışmalar yürüttüklerini de ifade etmiştir.

ABD yetkililerinin, Bin Ladin ve El- Kaide örgütü temsilcilerinin kullanmayı tercih ettikleri sözcüklerin, giyindikleri kıyafetlerin, jest ve mimiklerinin ayrı ayrı şifreler taşıyabileceği ve bu şifrelerle yandaşlarının yeni eylemler için harekete geçebileceğinin uyarısının haklı temelleri de bulunmaktadır. Çünkü, 2. Dünya savaşında özellikle radyodan verilen bu tür şifrelerle haberleşmenin sağlandığı ve soğuk savaş döneminde ABD'nin ‘Amerikanın Sesi Radyosu’nun yayınıyla, Sovyet Blokundaki yandaşlarına bu tür şifreli mesajlar ilettikleri bilinen bir gerçektir.

Powell'in açıklamalarını takiben önce CNN televizyonu, “Afganistan'dan yayın yapabilen tek televizyon olan El Cezire'den gelen Ladin ve El Kaide temsilcilerinin açıklamalarını naklen yayınlamayacağını, yayınlamadan önce yetkililerin onayını alacağını, haberlerin ve açıklamaların teröristlerin işine gelebilecek kısımlarını vermeyeceğini ve haber içeriği taşıyan bölümleri de özetleyerek vereceğini” kamuoyunun bilgisine sunarken, peşinden NBC, ABC televizyonları da

¹⁴ *The Wall Street Journal*'den aktaran *Finansal Forum Gazetesi*, 25 Eylül 2001.

¹⁵ *Financial Times*'den aktaran *Finansal Forum Gazetesi*, 27 Eylül 2001.

benzer bir açıklamada bulunmuştur. Bu gelişmelerin sonrasında, Fox, Fox News ve Twentieth Century Fox ile başka birçok televizyon kanalı ve gazetelerin sahibi olan Murdoch grubu da benzer bir açıklama ile “Yurttaşlık görevlerinin gereklerini yerine getireceklerini, El- Kaide’den gelecek propaganda ya da mesaj niteliğinde görülen kasetleri yayınlamayacaklarını” açıklamıştır.¹⁶

Yine bu bağlamda ABD’de meydana gelen 11 Eylül 2001 saldırılarının hedeflerine de dikkatle yaklaşmak gerekmektedir. Dünyanın en büyük askeri gücü ABD’nin Savunma Bakanlığı hedeflenerek, aslında bu gücün abartıldığı vurgusu yapılmakta ve istenildiği zaman bu gücün de çökertilebileceği mesajı verilmekte; ikinci olarak da dünya ticaret merkezi gibi hem yüksekliği ve hem de iş hacmiyle artık Amerika’nın en büyük ekonomik simgesi durumuna gelmiş binalar hedef alınarak, bunlar çökertilirken Amerika’nın ekonomik gücünün de çökertilebileceği vurgusu yapılmaktadır. Gayet tabii olarak, her iki eylemde hayatlarını kaybeden insanların sayılarının binleri aşmasına rağmen esas hedefin bu binlerce insanın öldürülmesi olmadığını; aradaki 18 dakikalık sürede ilk kulenin haberini yapmak için gelen kameraların ikinci kuleye çarpan uçakla beraber tespit ettiği görüntülerle insanların ölüme gidişinin saniye saniye hafızalarına nakşedilen milyonlarca insan olduğunu, bütün dünya olduğunu da burada ifade etmek lazım gelmektedir.

Terörizmin hedefleri ve teröristlerin beklentileri açısından medya değerlendirmesinde bulunan Paletz ve Schmit, dört ana başlık altında toplanan analizlerini ortaya koymuşlardır. Buna göre:

1) Şiddet propagandasının yayılması ve büyütülmesi için:

- ➔ İzleyici kitleleri, bir terörist eylemin yapıldığı mahale taşıyarak olayların korkutucu etkisini büyütme.
- ➔ Milli ve milletlerarası kamuoyunu teröristlerin taleplerini dinlemeye zorlama ve bu hususları kamuoyunun gündemine sokma.
- ➔ Güçlerini medyanın abartması yoluyla karşıtlarında orantısız korku üretmek ve böylece terörist örgütün efsane oluşturmada yardım etme.
- ➔ Daha sonra yapacakları eylemleri ilan etme.
- ➔ Halkı hükümete karşı tahrik etme.
- ➔ Serbest bırakılan rehinelere demeçleri aracılığıyla lehte tanınma (reklam) imkanı kazanma.
- ➔ Özel röportajlar vermek suretiyle reklam yapma.
- ➔ Taklit edilen eylemler yoluyla bulaşma etkisi yaratmak amacıyla kitle iletişim araçlarından haber olarak verilmesi için şiddet eylemleri yapmak.
- ➔ İzleyici kitlede benzer düşüncede olanlara kimlik sunarak özdeşleşmeler başlatmak.

¹⁶ ABD Basının Sesini Kısıt, Hürses Gazetesi, 2 Ekim 2001., Basına "Ulusal Güvenlik" Sansürü, Hürriyet Gazetesi, 2 Ekim 2001., Bantlarda Gizli Mesaj Şüphesi, Hürriyet Gazetesi, 11 Ekim 2001., www. Haberturk.com, 11 Ekim 2001, "CNN ve NBC Bundan Böyle El Cezire'nin Yayınlarına Sansür Uygulayacak" www. HaberX.com, 11 Ekim, 2001.

2) Yeraltı örgütü için dış dünyadan bilgi ve istihbarat toplamak.

- ➔ Rehinelere eylemleri, statüleri ve kimlikleri hakkında bilgi edinmek ve bu bilgileri zorlayıcı bir pazarlık için kullanmak (mesela, tanınmış x kişisi medya haberlerine göre rehinelere arasındadır ve bu rehine mühlet sona erdiğinde, ilk öldürülecektir.)
- ➔ Güvenlik güçlerinin karşı önlemleri hakkında hassas bilgiler elde etmek.
- ➔ Arşivlenen haberler üzerinden terörist eylemler için gelecekte muhtemel hedefleri tespit etmek.
- ➔ Medyadan elde edilen bilgilerle taktik ve tepkilerini temellendirmek.
- ➔ Yeraltındaki teröristlerin kendi aralarında, legal destekçi unsurları ve taraftarları arasında medyayı iletişim aracı olarak kullanmak.
- ➔ Medyadan yeni terörist teknikleri öğrenmek (modelleme)
- ➔ Yanlış bilgiler yayarak karşıtları yanlış yönlendirme.
- ➔ Taleplerinin yerine getirildiğini denetleme (mesela, yoldaşlarının hapis hanelerden sevk edildiğini televizyondan izlemek.)
- ➔ Terörist eylemler toplumu ya da bazı toplum kesimlerinin tepkisi hakkında bilgi edinmek.

3) Terörist şiddetin sorumluluğunu atfetmek (Başkalarına) ve meşrulaştırmak.

- ➔ Terörist grubun medyada yer alacak kadar önemli olduğunu göstererek tanınma yoluyla statü elde etmek.
- ➔ Propaganda mesajını mağdurla ilişkilendirmek.
- ➔ Mağdurun "itiraflarını" ifşa ederek karşıtlarının saygınlığını düşürmek.
- ➔ Terörist hareketin ve temsil edilen davanın reklamını yapmak.
- ➔ Dönüşler yaparak yeni üyeleri terörist harekete çekmek.
- ➔ Hükümeti veya belirli kamu yetkililerini kara listeye almak.
- ➔ Kamuoyunun terörist eylemi haklı çıkarabileceği veya rasyonalize edebileceği bir temel sunmak.
- ➔ Robin Hood imajı kazanmak.

4) Üçüncü taraflara şantaj veya göz korkutma.

- ➔ Gazetecileri öldürerek veya kötürüm bırakarak medyanın gözünü korkutmak
- ➔ Mağdura veya hedefe zarar verme tehdidi ile manifestolarının yayınlanmasını talep etme.
- ➔ Mesaj yayınlamak için yayın istasyonlarını işgal etmek.
- ➔ Medyayı tehdit, talep ve pazarlık aracı olarak kullanmak.
- ➔ Mağdurlar için kamuoyu hassasiyeti oluşturarak hükümeti taviz vermeye zorlamak.
- ➔ Tehdit vurgusuyla görsel şiddet eylemleri sahnelemek (kaçırılan bir kişiyi kameralar önünde asmak gibi)

Bütün bu sayılanların dışında ayrıca,

- ➔ Olay yerindeki medya varlığını, güvenlik güçlerinin aldatmacalarına (hile) karşı bir garanti olarak kullanmak.
- ➔ Pazarlık sürecinde gazetecileri müzakereci olarak kullanmak.
- ➔ Teröristlerce hoşlanılmayan mevcut yada gelecek bir konudan kamuoyu dikkatini bu konuyu ön sayfalardan “bombalayarak” azaltmak (örneğin, demokratik seçim gibi)
- ➔ Kamuoyunu kutuplaştırmak.
- ➔ Bulaşma (terör eyleminin başkalarına da örnek oluşturma) davranışını harekete geçirmek.
- ➔ Medyada yer almak suretiyle moral kazanmak ve psikolojik tatmin elde etmek (Paletz & Schmit, 1992:131-133). olarak sıralanmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Georges Sorel, “20. yüzyılın tek bir ilahı vardır, o da korkudur” (Turan, 1986), sözleriyle kitleleri yönetmenin ve onları arzu edilen hedeflere götürmenin en uygun çaresinin korkuyu yaygınlaştırmak olduğunu söylerken, korkuyu ege-men kılmak, bu yolla amaçlarına ulaşmak isteyen terörist örgütlerde yaptıkları eylemin daha ses getirir, daha fazla duyulur olması için eylem türü olarak en medyatik olanı belirleme eğilimini göstermektedirler.

Terör olaylarının medya açısından bakıldığı zaman bir haber değeri bulunduğu, okur- izleyici kitlesi açısından da “öğrenilmesi, bilgilendirilmesi” gerekli olan olaylar olduğu görülmektedir. Sorun, teröristlerce gerçekleştirilen olayların bilinip bilinmemesinde, haber yapılıp yapılmamasında değil, ne şekilde sunulacağında düşümlenmektedir.

Terör haberlerinin sunumuyla ilgili olarak devletlerin ya yasal düzenlemelere giderek varlıklarına yöneltmiş tehdidi ve kamu yararının engellenmesini gidermeleri gerekmektedir ki, bu da basın özgürlüğünü zedeleyici sonuçlar doğurmaktadır veya basının kendi kendisine bir takım “ahlak yasaları” geliştirip, terör ve şiddet haberlerini bu ilkelere göre sunma yoluna gitmesidir. Dolayısıyla, burada bir yargı cümlesi kurmak ve açılım sağlamak gerekirse: Medya her zaman teröristlerce kullanılmak, emelleri için araç edinilmek istenir. Eylemler genel olarak medyatiklik gözetilerek seçilir veya gerçekleştirildiği zaman çoğunlukla bir haber değeri kazanır. Hal böyle iken, ne bu haberleri görmezden gelmek ve ne de abartmak veya teröristin istediği, arzuladığı, en azından hoşnut olacağı bir boyutta kamuoyuna aktarmak mümkün değildir.

Çünkü, bu noktada da medya kuruluşlarının her şeyden önce birer ticari kuruluş oldukları, karlılığı hedefledikleri, dolayısıyla okunurluk, izlenirlik kaygısı taşıdıkları gerçeği ile karşılaşmaktayız. Yapılan kamuoyu araştırmalarından da görüldüğü üzere “tüketilebilirlik” açısından terör haberlerinin müşterileri diğer ha-

berlere oranla çok daha fazladır. O zaman basın kuruluşları hemen tüketime sunabilecekleri, okunurluklarını, izlenirliklerini artırabilecekleri terör haberlerini vermekten (veya kontrollü olarak vermekten) neden kaçınmalıdırlar, nasıl kaçınmalıdırlar, sorusu akıllara takılmaktadır. Ancak, yukarıda da zikredildiği üzere terörist eylemini medyatiklik üzerine kurgulamaktadır.

Bugün, yayın yasağı koymanın tek başına ve her zaman geçerli olamayacak bir yöntem olduğu hesaba katılırsa, üzerinde tartışılması gereken konuların başında terör haberlerini sıradanlaştırmak, aynı zamanda terörün argümanlarını çürütecek bir bakış açısı yakalamak zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Teröriste medya aracılığıyla istediği vasatı sağlamak kuşkusuz ki, şiddeti sürekli kılmaktadır. Eylemlerin benzer türler üzerinde yoğunlaşması ise bir kanıksanmışlık duygusu yaratmaktadır. Gayet tabiidir ki, sözkonusu edilen ‘terör haberlerinin sıradanlaştırılması’ tek başına bu kanıksanmışlık durumunu içermemektedir. Bütün terörist eylemler için önerilmektedir. Keza, yoğun karşı bilgilendirme ve propaganda da yine bütün eylemlere karşı, halkın infiali için başvurulabilecek yollardır.

Unutulmamalıdır ki, teröristlerin uyguladıkları her yeni eylem türü sonrasında basın tarafından büyük bir merak ve ilgiyle takip edilmeleri yeni eylem biçimleri arayışlarını kuvvetlendirmektedir. Uçak kaçırmalardaki kanıksanmışlık başka terörist eylem türlerinde de oluştuğunda hiç kuşkusuz ki teröristler daha başka eylemler planlamayı, gerçekleştirmeyi düşünebilecekler, hatta basının ilgisini bizzat basının kendisini hedef alarak çekmeye uğraşacaklardır. Bunun dışında, basının kendisi dünyanın pek çok yerinde ve ülkemizde pek çok kez terörist eylemlerin hedefi olmuştur. Bu hedef olma ya basının yanlı tutumundan veya terörizme karşı olmasından kaynaklanmıştır ancak sonuçta terörizmin acılarından kit- le iletişim araçları da paylarına düşeni almışlardır.

CBS News’in BBC’nin önemli maddelerini aktardığımız “kılavuz”ları terör haberlerinin sunumunda bütün medya organlarının “kamu yararı” adına uymaları gereken kuralları içermektedir. Bu kılavuzlardaki maddelere ek olarak terör haberlerinin sunumunda kullanılan dil ve üsluba da dikkat edilmesinin, teröristler için yüceleyici anlamlar verecek nitelendirmelere gidilmemesinin gereği ortadadır.

Haberlerin sunumunda teröristlerin kimliğinin ve eylemi gerçekleştiren örgütlerin adlarının kontrollü verilmesi örgütler arasındaki rekabetin ve birbirlerine karşı daha da etkili eylemler gerçekleştirerek üstünlük elde etme yarışlarına girmemelerinin bir yolu olabilir. Eylemin sonuçlarının ve özellikle etkililiğinin duyurulmaması şiddet örgütlerinin amaçlarına ulaşmasını baltalar. Çünkü bu örgütlerin en büyük amacı etkililiktir.

Haber editörleri, kendi medya hikayelerinin başka birilerinin gerçek hayat dramları olduğunu ve aslında derhal yayına verme veya vermeme gibi bir tercihlerinde bir ‘ölüm-kalım’ tercihinde bulunabileceklerini bilmelidirler. Pek çok olayda asıl konu, basın özgürlüğünün kısıtlanması veya sansüre, oto-sansüre tabi

tutulması bağlamında tartışılmaması gereken olaylardır. Burada esas olan ‘zamanlama’dır. Hikayenin bütünüyle şimdi mi sunulması yoksa ertelenerek, doğurabileceği olumsuzluklardan tamamıyla ‘zamansal’ olarak kurtulmasından sonra mı sunulması gerekliliğidir. Basın özgürlüğü elbette ki, çok değerlidir ama bunun başkalarının hayatları da dahil yüklenecekleri risklere rağmen ortaya konması doğru değildir. Hiçbir insanın hayatının, reyting veya tiraj kaygısıyla erken haber yapma gayretlerine feda edilemeyeceği açıktır. Kısacası, editör, medyada elde edilen kamusal tecrübelerin kullanılmasında hayati bir pozisyonadadır. Reklam yapmayı arzulayan teröristlerin medyada sunumu sözkonusu olduğunda, editörlerin pozisyonlarının ticari baskılara karşı da güçlendirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır.

Terör olaylarının sunumunda dikkat edilmesi gereken bir diğer mühim nokta da felsefi, ideolojik, siyasal haklılık gerekçelerine zemin hazırlanmamasıdır. Haberden dolayı insanların, kurumların, sistemlerin yıpranmamasına dikkat edilmesi ve teröristleri haklı konuma yükseltmeyecek şekilde davranılmalıdır. İnsanlığın ortak problemi olan terörizmle mücadelenin bir tek güvenlik güçlerinin görevi olmadığı bilinmelidir; tıpkı terörizmin hedeflerinin yalnızca üniformalılar olmadığı gerçeğinin bilinmesi gerektiği gibi...

Son olarak, giriş bölümünde de kısaca ifade edildiği gibi, kurmaca veya estete edilmiş şiddetin medyadan sunumunda da büyük bir özen sergilenmesinin zorunluluğudur. Şu veya bu şekilde, sorunların ve güçlüklerin üstesinden gelmenin en kolay yollarından birisinin kaba güç kullanımında olduğuna dair uyandıracak kanılar, bu tarz yayıncılıktan etkileneceklerin ‘bireysel’ teröristleri de kahramanlaştırması ve onların silahlı propagandalarının etki alanlarına açık hale gelmelerine yol açabilir. Keza, terör olarak ifade edilemeyecek olan adi suçların haber olarak sunumlarında da şiddete karşı duyarlı, özenli ve özendirici olmaktan uzak bir üslupla ele alınması zarureti vardır.

Unutulmalıdır ki, militarist ve provokatif söylemler de, terör eylemlerinin dayanaklarını da haklılaştırmanın zeminini hazırlayabilir. Bunun için de sakin ve her türlü şiddeti yadsıyan, kınayan ve kabul etmeyen bir söylemin oturtulması; terör ve şiddetten umulan korku ve panik vasatlarının da kendiliğinden ortadan kalkmasını veya hiç bir şekilde oluşmamasının da yolunu açabilir. Yine bu bağlamda, adaletin tesisi, kamu vicdanının ve duygularının tatmini noktasında kullanılacak militarist dil ve bireysel kahramanlıkların ön plana çıkarılması, tersinden de olsa terörün şiddetini mazur gösterme ihtimalini de içermektedir. Dolayısıyla, kahramanlar tarafından cezalandırılan kötü adamlar senaryolarının yol açabileceği olumsuz sonuçları da gözden uzak tutmamak şarttır. Kısacası, insani duyarlılıkları törpüleyici, ölümleri haklılaştırıcı, şiddeti meşrulaştırma eğilimi taşıyan yayın politikaları izlemek ve militarist ve provokatif bir dille (kınayarak da olsa) terörü lanetlemek de umulmayan ve istenmeyen neticelere yol açabilir.

Kaynakça

Kitap ve Makaleler

- Akyol, Taha. (2001), "Taliban ve İslam", *Milliyet Gazetesi*, 21 Eylül 2001.
- Aleksander, Yonah. (1980), "Çağdaş Terörizm, Stratejik Boyutlar", *Uluslararası NATO Semineri Tebliği*, (Yayınlanmamış), İstanbul.
- Alemdar, Korkmaz. (1996), "Avrasya ya da Sap ve Saman, Uzman Gözüyle", *Milliyet Gazetesi*, 21 Ocak.
- Alkan, Türker. (2001), "İslami Terör...", *Radikal Gazetesi*, 14 Eylül 2001.
- Alparslan, M. Şükrü. (1983), *Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik*, İstanbul: Teknik Yayınlar.
- Altuğ, Yılmaz. (1995), *Terörün Anatomisi*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.
- Avsar, B. Zakir. (1992), *Kitle İletişim Araçları ve Terör*, İstanbul: Kamer Yayınları.
- Avşar, B. Zakir (1995), "İslami Terörizm Nitelemesine İtiraz", *Yeni Forum Dergisi*, Ekim.
- Avşar, B. Zakir. (1995), "Müslümanları Rencidenin Ötesinde Amaçlı Bir Niteleme: İslami Terörizm", *Türk Yurdu Dergisi*, Şubat.
- Aytaç, Önder ve Bal, İhsan. (1996), "Medya ve Terörizm", *Yeni Türkiye Dergisi*, Medya Özel Sayısı, 1996/12.
- Aziz, Aysel. (1984), *Terör ve Kitle İletişim Araçları*, *BM Yıllığı - 1984*, Ankara.
- Basciouni, Cherif. (1981), "Prolegomenon to Terror Violence", *Creighton Law Review*, 12.
- Birand, Mehmet Ali. (1992), *Apo ve PKK*, İstanbul: Milliyet Yayını.
- Cevizoğlu, Hulki. (2001), "Terörün Romantizmi Bozuldu mu?", *Sabah Gazetesi*, 21 Eylül.
- Çağlar, Bakır. (1996), "Türkiye Akdivar Davasını Kazandı", *Yeni Binyıl Gazetesi*, 25 Eylül.
- Çölaşan, Emin.(1993), "Yalanın Bu Kadarı", *Hürriyet Gazetesi*, 23.09.
- Çürükkaya, Selim. (tarihsiz), *Beyrut Günlüğü-Apo'nun Ayetleri*, 14 Temmuz Yayınları.
- Demirkent, Nezih. (1980), "Türkiye'de Terörün Boyutları, Gelişimi ve Çözüm Yolları", *Türkiye'de Terör, Abdi İpekçi Semineri*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayını.
- Donat, Yavuz. (1992), "Enformasyon Çağında Başbakan Danışmanına Enformasyon Fırçası", *Milliyet Gazetesi*, 3 Eylül.
- Dönmezer, Sulhi. (1980), *Türkiye'de Terör, Milletlerarası Tedhişçilik*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti yayınları.
- Elçi, Şeyhmus. (1995), "Apo'nun Gerçek Yüzü ve PKK", Mardin.

- Giritli, İsmet. (1988), *Günümüzde Haberleşme, Olaylar, Sorunlar Gözlemler*, İstanbul: Der Yayınları.
- Henze, Paul. (1980), "Uluslararası Terörizm ve İttifak Üyesi Ülkelere Etkisi", İstanbul: *Uluslararası NATO Semineri Tebliği*, (Yayınlanmamış).
- İmset, İsmet G. (1993), *PKK, Ayrılıkçı Şiddetin 20. Yılı (1973-1992)*, Ankara: Turkish Daily News Yayınları.
- Öymen, Altan. (1995), "Bir Başka Terör", *Milliyet Gazetesi*, 31 Mart 1995.
- Paletz, David L.& Alex P. Schmit. (1992), *Terrorism and the Media*, London: Sigma Publications.
- Sazak, Derya. (1996), "Sağduyu Sırası Liderlerde", *Milliyet Gazetesi*, 21 Ocak.
- Tavas, Taner. (1998), *Terörizm Bağlamında İmtilih Saldırıları Örnek Olayı*, Ankara: AÜ., SBF Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi ABD Yüksek Lisans Tezi, (yayınlanmamış).
- Taylor, Maxwell. (1988), *The Terrorist*, London: Brassey's Defence Publishers.
- Topçuoğlu, Abdullah. (1992), "Terör Karşısında Kitle İletişim Araçları", *Yeni Forum Dergisi*, Haziran.
- Turan, Kamil. (1986), "Terörün yeni Boyutları", *Tercüman Gazetesi*, 26. 4. 1986.
- Yarar, Erhan, (1996), "Türk Medyasının Asıl Düşmanı Kavram Kargaşasıdır", *Yeni Türkiye Dergisi*, Medya Özel Sayısı, 1996/12.

Gazete ve Dergiler

- "CNN ve NBC Bundan Böyle El Cezire'nin Yayınlarına Sansür Uygulayacak"
www. HaberX.com, 11 Ekim, 2001.
- Finansal Forum Gazetesi*, 25 Eylül 2001.
- Finansal Forum Gazetesi*, 27 Eylül 2001.
- Hürses Gazetesi*, "ABD Basının Sesini Kısıtı", 2 Ekim 2001.
- Hürriyet Gazetesi*, "Bantlarda Gizli Mesaj Şüphesi", 11 Ekim 2001.
- Hürriyet Gazetesi*, 12 . 01. 1996.
- Hürriyet Gazetesi*, "Basına "Ulusal Güvenlik" Sansürü", 2 Ekim 2001.
- Le Monde*, "Terörizme Karşı Kelimelerin Savaşı", 18 Eylül 2001.
- Milliyet Gazetesi*, 3 Şubat 1996.
- Nokta Dergisi*, "Eylem Haberlere Yetişsin", 21/09/1986.
- Radikal Gazetesi*, 19 Eylül 2001.
- Radikal Gazetesi*, 23 Eylül 2001.
- The Economist*, March 12, 1977.
- The New York Times*, March, 12-15, 1977.
- www.habertürk.com/look-.asp?N-id24453, 11/06/2001.
- www. Haberturk.com, 11 Ekim 2001.